

EMU: een sociale maatregel?

Dirk Van Evercooren

Medewerker bij de economische studiedienst van het ABVV

Socialisten zijn voorstander van een EMU met een eenheidsmunt. De EMU zou immers een belangrijke bron van economische onzekerheid (wisselrisico voor handelstransacties, die meer dan 75% van onze buitenlandse handel uitmaken, en speculatie tegen en devaluaties tussen Euro-munten) doen wegvallen. Als de keuze dus gaat tussen al of niet monetaire unie of wel of geen eenheidsmunt, is het duidelijk dat onze keuze een pro-Europese moet zijn. Het artikel van Bernard Tuytens 'De Europese kern' in *Samenleving en politiek*, nr.4/1995 is dan ook een warm pleidooi voor de EMU.

Toch gaat het voorbij aan een even fundamentele vraag als 'moet de EMU er komen of niet?'. Deze vraag is: 'welke EMU zal er komen?'. De keuze die openblijft, is die tussen verschillende (en elkaar uitsluitende) soorten EMU's: een EMU gericht op een monetaire doelstelling (inflatiebestrijding) en een EMU gericht op tewerkstelling. En eigenlijk hoort hier nog een bijkomende vraag bij: 'zal deze EMU ons in staat stellen onze doelstellingen (gemakkelijker) te verwezenlijken?'. De stelling van Freddy Willockx: "we moeten uitleggen dat de eenheidsmunt een sociaal, ik zou bijna zeggen socialistisch instrument is. Wie is er tegen? De banken. Zegt dat niet genoeg?" [1], is voor mij alleszins niet bevredigend.

Welke EMU kunnen we verwachten?

We veronderstellen dat de lidstaten hun engagement dat ze aangingen in het Verdrag van Maastricht ook waarmaken. Na aanbeveling van de Ecofin-ministers - die de startdatum van 1 januari 1997 niet meer realistisch achten - blijft dus 1999 als start van de monetaire unie (d.w.z. de onherroepelijke vastlegging van de wisselkoersen tussen de deelnemende munten) over. Dit werd bevestigd op de Top van Cannes. De invoering van de eenheidsmunt zou dan één jaar later [2], bij het begin van de volgende eeuw, plaatsvinden.

Voordelen van een economische en monetaire unie.

De monetaire integratie vervolledigt de economische integratie van de eenheidsmarkt (Europa '93). Toegenomen economische afhankelijkheid leidt - in afwezigheid van monetaire integratie - tot instabiliteit en tast de economische voordelen van de eenheidsmarkt aan. De sterke politieke wil tot convergentie en monetaire coördinatie kon immers tijdens de huidige tweede fase [3] van de invoering van de EMU niet verhinderen dat speculatie ontstond tegen Europese munten en dat het EMU [4] diende versoepeld te worden.

Doel van de EMU is de werking van de interne markt verder te bevorderen door het uitschakelen van wisselkosten en andere financiële kosten ten gevolge van wisselkoersonzekerheden, het vergemakkelijken van prijsstabiliteit, het goedkoper maken van investeringen door een lagere rente, enz. Uiteindelijk moet dit alles - volgens artikel 2 van het Verdrag - leiden tot hogere en stabielere economische groei en werkgelegenheid. De enige sector die directe negatieve gevolgen van de EMU zal ondervinden is de financiële sector, waar een belangrijke bron van inkomsten (wisseloperaties) verloren zal gaan.

Nadelen van de EMU-invoering

Het is duidelijk dat voor het succesvol invoeren en instandhouden van een EMU een aantal voorwaarden moet vervuld zijn en bepaalde afspraken dienen gerespecteerd te worden. De voorwaarden worden - in de ogen van de opstellers van het Verdrag van Maastricht - belichaamd door de convergentiecriteria. De afspraken vinden we terug in de onmogelijkheid nog een afwijkend monetair beleid te voeren op nationaal vlak, d.w.z. in de noodzaak om de bevoegdheden van de Nationale Banken van de lidstaten over te hevelen naar de toekomstige Europese Centrale Bank (ECB). Door de koppeling van de

Belgische frank (Bef) aan de Deutsche Mark (Dem) leeft ons land al in de situatie dat afstand gedaan werd van een nationaal monetair beleid, ten voordele van het schaduwen van de Bundesbank-politiek. De motivering voor de koppeling was dat dit stabiliteit en geloofwaardigheid zou brengen aan het Belgisch monetair beleid en aan de Frank. Toch is de vraag of de koppeling de beste weg is naar deze objectieven: is sterkte op zich een goede zaak voor de economie en is de Dem stabiel? De 'stabiliteit' van een munt wordt steeds afgewogen t.o.v. andere valuta. In het geval van de Dem heeft de stabiliteit (of de sterkte) zich eerder uitgedrukt in een structurele appreciatie t.o.v. de Dollar, het Pond, de Lire, de Peseta.

Ondanks de onmiskenbaar negatieve effecten (de afgeremde groei, de uiterst trage toename van de werkgelegenheid, verminderde competitiviteit, zowel op de binnenlandse als de buitenlandse markten, de toegenomen druk tot delocalisatie, en het hoge aantal bedrijfssluitingen) wordt de harde munt-politiek een succes genoemd, vooral verwijzend naar de gunstige effecten op de overheidsfinanciën en de bijzonder lage Belgische inflatie. Het is inderdaad zo dat België van alle lidstaten van de Europese Unie in 1994 de sterkste afname van het begrotingstekort kende en een van de weinige landen is dat zijn schuldratio t.o.v. BBP zal zien dalen tussen 1994 en 1996. Toch is dit overwegend het gevolg van de saneringsinspanningen zelf, slechts in beperkte mate gesteund door een lagere rente, dankzij de sterke frank.

De negatieve gevolgen van de koppeling van de Bef/Dem en de EMU-convergentie zijn evident. De koersstijging van de Bef tegenover de meeste andere munten van onze handelspartners (uitgezonderd de Dem en de Fl, met wie we gelijke tred hielden) deed dan weer het 'loonknipperlucht' van de wet op het concurrentievermogen herhaaldelijk afgaan. Dit bezorgde ons het globaal plan met een fikse loonmatiging. Voor de werklozen biedt de geremde economische groei nauwelijks perspectieven op snelle tewerkstelling - om over de negatieve effecten van de voorbije recessie maar te zwijgen. Voor de werkenden betekende het loonmatiging en bijdragen aan de gezondmaking van de openbare financiën via

verhoogde belastingen. De sociale uitkeringsgerechtigden zagen dat er gesnoeid werd in de szuitgaven. Samengevat kan men stellen dat België op het ogenblik de lasten van de EMU draagt, maar de lusten moet ontberen.

Liberale tegenstanders van de harde munt brengen echter geen soelaas. Zij stellen immers dat ook het verlaten van het harde munt-beleid gepaard moet gaan, in het kader van het behoud van het concurrentievermogen, met kadaverdiscipline inzake loonvorming en begrotingspolitiek, zonder rekening te houden met sociale of conjuncturele factoren.

We kunnen dus twee conclusies trekken:

- Wat ook de waarde van de Bef is, de loonkosten krijgen altijd de schuld. De koopkracht van de Belgische werknemers hangt inderdaad af van de loononderhandelingen, maar ook van de muntevoluties.

- Een sterke Belgische frank moet je verdienen. Alleen een gezonde economie, gestoeld op een evenwichtige en performante industriële structuur maakt het mogelijk een dure munt 'te betalen', en laat toe dat de baten van een sterke munt-beleid opwegen tegen de kosten. Het is niet door zich te verlaten op een verlaging van de loonkosten dat de nodige economische herstructurering bereikt zal worden.

Het sado-monetarisme van de Bundesbank

Wat is het belang van het monetaire beleid voor de economische politiek? De centrale banken hebben de keuze uit twee strategieën: een restrictief (beperkend) beleid of een accomoderend (tegenoetkomend) beleid. De keuze tussen deze twee politieken gebeurt in functie van de prioriteiten van het algemeen economisch beleid en van de situatie van de economie van het land in kwestie.

De instrumenten van het monetaire beleid zijn de rentevoeten, de geldhoeveelheid en het kredietvolume (de omvang van de toegestane leningen). Wil de NBB een restrictief beleid voeren - omdat bv. de frank verzwakt of de inflatie oploopt - dan zal ze de rente verhogen en/of het kredietvolume beperken. Zo vermindert ze de geldhoeveelheid en zal de frank appreciëren. Wil de centrale bank de economie echter stimuleren,

dan zal ze het geld goedkoper maken (door de rente te verlagen) en de geldhoeveelheid vergroten door de kredietlening te verhogen. De efficiëntie van deze instrumenten hangt echter af van de economische situatie - die bepaalt hoe de ondernemingen en gezinnen reageren - en de structurele context. In de vrijgemaakte Europese kapitaalmarkt, die zeer nauw verbonden is met de internationale wisselmarkt, zijn de individuele centrale banken relatief machteloos. Zo controleren ze enkel de korte termijn rentevoeten, de lange termijnrente - belangrijk voor de financiering van productieve investeringen - worden door de financiële markten bepaald.

De houding van de Bundesbank wordt echter volledig bepaald door haar - statutair - doel: het bekampen van inflatie. Zo stelde Schlesinger (voormalig Voorzitter Bundesbank) ooit: "Duitsland zal zijn strak monetair beleid niet opgeven om tegemoet te komen aan de wensen van andere Europese landen, die geloven dat een rentedaling hun problemen zal helpen oplossen". De Bundesbank probeert de inflatie te bekampen door het geld duur te maken, d.w.z. hoge rentes aan te rekenen. Een ECB gemodeleerd naar de Bundesbank zou zulk tegenwerkend beleid voeren. Een van de verklaringen voor de recessie van 1993 en het huidige teleurstellende herstel is zonder twijfel te vinden in de te hoge rente! Dit is het gevolg van de koppeling Bf/Dem. De rentepolitiek van de Nationale Bank volgt immers getrouw die van de Bundesbank. Sinds de Duitse eenmaking draagt de Belgische economie dus (deels) een rentelast die niet gefundeerd wordt door de economische situatie in België. Het Verdrag van Maastricht bevat, naast het door Bernard Tuystens geciteerde artikel 2, immers ook artikel 3a [5], dat het ECB als eerste en voornaamste taak geeft te streven naar prijsstabiliteit. Het is precies deze opdracht die de Buba meekreeg en die de Duitsers opdrongen aan de EU.

Welke EMU voor werkgelegenheid?

Er zijn fundamenteel 3 EMU's mogelijk, waarbij de rol van de ECB, op het vlak van beleidsdoelstellingen en de gekozen instrumenten, het verschil maakt:

- De ECB wordt de facto een kopie van de Bun-

desbank. Dat betekent dat de asymmetrie [6] die op het ogenblik het EMS kenmerkt, en die zich uit in het eenzijdig leggen van de aanpassingslast bij de landen met (wisselkoers)moeilijkheden, bewaard blijft in de EMU. Daarnaast zou ook de dominante rol van de Buba inzake het vastleggen van de rentetarieven bewaard blijven. I.p.v. een echt Europese strategie - in functie van Europese i.p.v. Duitse behoeften - zouden we gewoon verdergaan met 'wat goed is voor Duitsland, is goed voor Europa'.

- Volgens het Verdrag (d.w.z. met als voornaamste objectief prijsstabiliteit) wordt de ECB een werkelijk onafhankelijke en Europese instelling. D.w.z. dat het huidige beleid voortgezet wordt, maar deze keer met aandacht voor de situatie in alle EMU-lidstaten, i.p.v. enkel gericht te zijn op de Duitse situatie. Dit lijkt voorlopig de meest waarschijnlijke piste te zijn.

- De Intergouvernementele Conferentie van 1996 (IGC '96) brengt een ommekeer inzake de doelstellingen en stelt resoluut de tewerkstelling centraal. D.w.z. dat het economisch beleid - gericht op het creëren van tewerkstellings-scheppende groei - ondersteund zal worden door een accommoderend monetair beleid. Dit vergt naast een heleboel andere koerswijzigingen, het terugschroeven van de doelstelling van inflatiebestrijding tot een tweedepans-objectief. Voorlopig zijn de kansen voor de realisatie van dit scenario uiterst klein.

Het is het tweede scenario dat de naam 'socialistische hidden agenda' verdient. Een groot aantal socialisten steunen immers de EMU-constructie, ook in zijn huidige liberale gestalte, in de hoop na 1999 met de voorhanden zijnde instrumenten een waarachtig op tewerkstelling gericht groeibeleid te kunnen voeren. Deze hoop is echter ijdel, tenminste zolang het Verdrag niet expliciet aangepast wordt. De Duitse visie op het monetaire beleid en de Europese centrale bank gaat immers radicaal in de andere richting, terwijl de politieke wil ontbreekt hiertegenover een economisch antwoord te formuleren. Getuige hiervan de in de slop zittende financiering van de relance-initiatieven uit het Witboek voor competitiviteit, groei en tewerkstelling. De kloof tussen de wil van de Commissie, zoals ze tot uiting komt in

de tekst van het Witboek, en de afspiegeling van de kloof tussen de (socialistische) wens van een actief groeibeeld en de restrictieve politiek die in de EMU zal tot stand komen.

We dreigen dus in dezelfde situatie terecht te komen als met de realisatie van de eenheidsmarkt. Ook toen vestigden heel wat socialisten oprechte hoop op de kansen die de eenheidsmarkt zou bieden op vlak van groeistimulansen, tewerkstellingscreatie en economische dynamiek. Dit zou dan weer mogelijkheden bieden voor het spoedig opwaarts harmoniseren van de sociale bescherming, de arbeidsmarktreglementering, de economische democratie, enz. Van dit aantrekkelijk beeld blijft nu weinig overeind: de toegenomen concurrentie leidde tot bedrijfsherstructureeringen, ontslagen, verhoogde produktiviteit en winsten, monetaire onrust, tot competitieve afbouw van sociale reglementering en muntdevaluaties, verminderde invloed van vakbonden en een begrotingsbeleid dat de recessie tot depressie om liet slaan.

Het huidige onvermogen van de EU een actief, tewerkstellingscheppend groeibeeld te voeren, gecombineerd met de stringente begrotingspolitiek op nationaal vlak en een veel te lage communautaire begroting om enig actief beleid van te verwachten, geven weinig hoop voor het terugdringen van de werkloosheid. De anti-inflatoire, d.w.z. restrictieve houding van de ECB zal het lot van de Europese economie verder bezingelen. Tenzij; de IGC '96 de (socialisten in de) EU de instrumenten in handen geeft om hun ambities waar te maken. Zoniet zal de 'hidden agenda' alleen 'wishfull thinking' blijven.

Instrumenten voor een socialistisch beleid in Europa?

Het is duidelijk dat de huidige EU-koers niet met één enkele beleidsverandering kan omgevormd worden tot een socialistische politiek. Toch lijkt op economisch vlak het al of niet kunnen voeren van een actieve groeipolitiek een doorslaggevend element te zijn. Een 'klassiek' keynesiaans beleid is op nationaal vlak een onrealistisch en zelfs ongewenst beleid geworden, omdat de budgettaire kost initieel hoog is en de effecten ervan razendsnel in de buurlanden 'leegbloeden'.

Alleen in het hoger geschetste derde scenario

kan de EU een rol van voortrekker op economisch gebied krijgen, i.p.v. de hoop te richten op een groeistimulans uit de VS, Japan (ijdele hoop) of Zuid-Oost-Azië. De huidige, op externe competitiviteit gerichte, economische politiek van de EU heeft immers slechts zin als de economische groei elders in de wereld een vraagstimulans geeft, waarop de competitieve Euro-ondernemingen dan ten volle kunnen inspelen. Het economische gewicht van zijn statuut als de grootste welvarende entiteit van consumenten in de wereld, wordt door de EU nog steeds niet erkend als economisch beleidsinstrument.

Een expansieve begrotingspolitiek op Europees vlak is nochtans niet of tenminste veel minder onderhevig aan in tegengestelde richting werkende economische krachten dan dezelfde politiek in één enkele lidstaat, zeker indien zulke politiek in het stabiele kader van de derde fase zou gevoerd worden. Met 340 miljoen consumenten zal het de grootste markt met hoge koopkracht worden (overwegingen i.v.m. Midden-Europa nog terzijde gelaten). De Unie zal daarmee een bijzondere plaats innemen in de wereldeconomie. Dit betekent dat een verzwakking van de interne vraag die het gevolg is van de sociale braderie en het blinde streven naar externe competitiviteit, zoals hoger beschreven, niet alleen voor Europa en zijn regio's, maar voor de hele wereldeconomie tot recessie kan leiden. M.a.w. het ééngemaakte Europa zou een locomotiefunctie moeten krijgen in de wereldeconomie, zoals de VS speelde in het begin van de jaren '80. Het welslagen van zulke voluntaristische politiek hangt, zoals hoger gesteld, in sterke mate af van de monetaire politiek dat de ECB zal voeren. De ECB dreigt - op basis van het Verdrag - de voorkeur te geven aan een restrictieve, inflatiecontroleerende strategie, boven een wisselkoersgerichte groeistrategie.

Besluit

De vergelijking tussen de situatie van een monetaire unie versus de huidige situatie in de zgn. harde kernlanden valt mijns inziens zeer gunstig uit voor de EMU, zelfs in zijn Maastrichtaanse incarnatie. Het perspectief van een terugkeer naar het nationale vlak voor de bepaling

van de monetaire politiek is immers een illusie, in het licht van de globalisatie van de wereld-economie. De eenheidsmunt is op zijn beurt een logisch uitvloeisel van de monetaire eenmaking. Maar voor socialisten is het geloof dat de EMU in zijn Maastrichtiaanse incarnatie een socialistisch instrument zal zijn een valse hoop.

Noten

- [1] *De Morgen*, 31 augustus 1995.
- [2] Het voorlopige rapport van de expertengroep onder leiding van Cees Maes sloot immers een onmiddellijke invoering van de eenheidsmunt (de "Big bang") uit en beval aan de overgangperiode te beperken tot 1 jaar.
- [3] De invoering van de EMU is geprogrammeerd in 3 etappes. Het Verdrag van Maastricht legde een kalender vast die tot de realisatie van de EMU leidt. Deze kalender omvat drie fasen, de eerste fase van de EMU - met als kern het volledig vrijmaken van het Europese kapitaalverkeer - ging in op 1 juni 1990. De tweede fase is ingegaan op 1 januari 1994. Centraal staat de oprichting van het Europees Monetair Instituut (EMI), dat de voorloper wordt van het Europees Stelsel van Centrale Banken (ESCB), in feite de Europese centrale bank. Aan het ingaan van deze tweede fase waren geen voorwaarden verbonden.
- [4] Europees Monetair Stelsel: In de EMU zullen de wisselkoersen volledig vastliggen, in tegenstelling tot de EMS-spijkoersen, die aanpasbaar zijn in functie van uiteenlopende economische evoluties in de verschillende lidstaten. Het verdwijnen van deze aanpasbaarheid in de EMU vergt dan ook dat de kandidaat-economieën voldoende op elkaar afgestemd zijn en dat de

economische politieken in Europa verregaand gecoördineerd worden. Hier-voor werden de convergentiecriteria opgesteld en steunt de EG de convergentie van de economieën via de steunfondsen. De EMU zou uiteindelijk de vorm krijgen van één vaste Europese munt.

- [5] Article 3a.
1. For the purpose set out in Article 2, the activities of the Member States and the Community shall include, as provided in this Treaty and in accordance with the timetable set out therein, the adoption of an economic policy which is based on the close coördination of Member States' economic policies, on the internal market and on the definition of common objectives, and conducted in accordance with the principle of an open market economy with free competition.
2. Concurrently with the foregoing, and as provided in this Treaty and in accordance with the timetable and the procedures set out therein, these activities shall include the irrevocable fixing of exchange rates leading to the introduction of a single currency, the ECU, and the definition and conduct of a single monetary policy and exchange rate policy the primary objective of both of which shall be to maintain price stability and, without prejudice to this objective, to support the general economic policies in the Community, in accordance with the principle of an open market economy with free competition.
- [6] In het EMS zijn de munten aan elkaar gekoppeld door het "raster" van onderlinge spijkoersen en interventiemarges. Dit legt echter de inspanning volledig bij de centrale bank wiens munt bedreigd wordt. Dit noemt men het asymmetrische karakter van het EMS. De centrale banken van de EMS-lidstaten spraken wel af hun beleid te coördineren, maar in de praktijk is dit niet het geval. Dit is een van de oorzaken van de voorbije crisissen van het EMS.